

Patrycja Kownacka*

 <https://orcid.org/0000-0003-0823-3629>

WYKORZYSTANIE BIOGRAFII LOKALNYCH NA LEKCJACH JPJO NA PRZYKŁADZIE BIOGRAFII LUDWIKA ZAMENHOFA

Streszczenie. Niniejszy artykuł jest poświęcony omówieniu sposobów wykorzystania biografii lokalnych na lekcjach języka polskiego jako obcego na przykładzie biografii Ludwika Zamenhofa. Punktem wyjścia do rozważań staje się potrzeba zmiany spojrzenia na rolę biografii w glottodydaktyce polonistycznej. W tekście poddano analizie również funkcje zastosowania życiorysów ważnych postaci z perspektywy danego regionu oraz nowoczesne narzędzia i metody sprzyjające studentom w lekturze tekstu biograficznego. Proponowane rozwiązania metodyczne wpisują się w szerszą perspektywę kształcenia kulturowego w glottodydaktyce polonistycznej, wyznaczając przy tym ścieżki interaktywne w zastosowaniu tradycyjnego życiorysu.

Słowa kluczowe: biografia lokalna, Ludwik Zamenhof, glottodydaktyka polonistyczna, metody aktywizujące, dydaktyka kultury

THE USE OF LOCAL BIOGRAPHIES IN POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ILLUSTRATED THROUGH LUDWIK ZAMENHOF'S BIOGRAPHY

Abstract: The article focuses on the use of local biographies in Polish as a foreign language classroom, illustrated through Ludwik Zamenhof's biography. The need of changing the perspective on the role of the biography's in teaching Polish is the starting point for the discussion. The article also analyzes the functions of the use of biographies of important people from the perspective of one region and presents contemporary tools and methods which support students in the reading of a biographical text. Highlighted solutions fit into the broader context of didactics of Polish culture, showing the interactive paths in the use of traditional biography.

Keywords: local biography, Ludwik Zamenhof, Polish language teaching, activating methods, didactics of culture

* pkownackaa@gmail.com, Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Filologiczny, Zakład Stosowanego Językoznawstwa Polonistycznego, Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1, 15-420 Białystok.

1. WPROWADZENIE

W glottodydaktyce polonistycznej można zaobserwować tendencję do regionalizacji materiałów dydaktycznych, to znaczy coraz częściej wykorzystuje się w nich treści dotyczące konkretnych regionów Polski. Zwykle ich autorzy dostrzegają potencjał w topografii miejskiej (Butcher i in. 2009; Dąbrowska i in. 2008; Dembowska-Wosik i in. 2011; Dobesz 2004; Szamryk 2019). Nierzadko pojawiają się także teksty lokalnych legend (Szamryk, Szostak-Król 2018; Żak-Caplot 2019) jako podstawy do kształcenia sprawności czytania ze zrozumieniem, utrwalania leksyki czy zasad gramatycznych. W opracowaniach teoretycznych zwraca się z kolei uwagę na rolę publikacji glottodydaktycznych w poznawaniu realiów panujących w danym regionie: „Istotnym elementem regionalnych tekstów są regionalne realia. Najlepiej poznaje się, uczy się tego, co bliskie, namacalne, zatem we Wrocławiu przedmiotem nauczania winny być nie tylko Warszawa i Kraków, ale też w Katowicach niekoniecznie ciągle Wrocław” (Tambor 2010, s. 169).

Inną taktykę przyjmują autorzy popularnych podręczników do nauczania jpjo. Rzadziej można sklasyfikować je jako „regionalne”, mimo że większość z nich osadzona jest jednak w realiach i topografii danego miasta, np. jako miejsce „akcji” popularnej książki do nauczania jpjo – *Krok po kroku* należałoby wskazać Kraków. W podręczniku „Polski na dobry start” nie występuje zbyt wiele leksemów typowych dla różnych regionów Polski, jednak pojawia się wiele aluzji do Warszawy stanowiącej często pierwszy przystanek imigrantów.

Podręcznikiem z elementami regionalnymi jest publikacja wydana w Łodzi – *Otwarta Łódź. Skrypt do kursu języka polskiego jako obcego na poziomie podstawowym* (Biernacka, Dembowska-Wosik 2019). Warto także wspomnieć o mniej znanej książce do nauczania jpjo skierowanej do odbiorców ukraińskojęzycznych – *Jestem stąd. Międzykulturowy podręcznik komunikacyjny do języka polskiego* (Kowalewski 2013). Ma ona charakter międzykulturowy i jest osadzona w realiach Euroregionu Karpackiego. Ponadto występują w niej teksty opisujące wydarzenia odbywające się w Sanoku, Stryju czy we Lwowie. Należy również zwrócić uwagę na to, że na rynku wydawniczym można znaleźć podręczniki, w których podaje się informacje na temat wszystkich regionów. Mowa tutaj o książce *Po polsku po Polsce*, w której cudzoziemiec śladami bohaterów podręcznika ma szansę wybrać się w podróż po wszystkich województwach Polski i zapoznać się z kanonem typowych miejsc wpisanych w polską turystykę.

Znacznie rzadziej w publikacjach regionalnych wykorzystuje się biografie, które osadzone są w realiach lokalnych. Dlatego tym bardziej na uwagę zasługuje projekt realizowany w ramach praktyki studentów polonistyki lwowskiej, których działania zostały udokumentowane w artykule zatytułowanym *...Kiedy obejrzałem każdy kamień Lwowa... Obecność kultury w nauczaniu języka (letnie praktyki*

studentów polonistyki lwowskiej) (Korol, Szewczyk 2013). Można w nim znaleźć przykłady aktywności związanych z biografiami wybranych pisarzy, a także ich dziełami. Wśród nich znalazły się m.in. samodzielne przygotowanie informacji o pisarzach, np. Zbigniewie Herbercie, a także usytuowanie jego twórczości na tle poezji współczesnej, powiązanie autora tekstu z miejscem, o którym pisze, dotarcie do fotografii i tekstów potwierdzających te związki. Często studenci tworzyli prezentacje multimedialne z wykorzystaniem muzyki i zdjęć. Pojawiły się też bardziej niekonwencjonalne pomysły, takie jak przedstawienie biografii Gabrieli Zapolskiej w konwencji „historii kryminalnej” (Korol, Szewczyk 2013, s. 47). Praktykant zdecydował się przeprowadzić śledztwo, a tym samym przesłuchać mieszkańców kamienicy, w której kiedyś pomieszkiwała pisarka. Inną twórczą propozycją była rekonstrukcja mieszkania Lema na podstawie jego opisu. Choć według autorek nie był to udany projekt, już sam pomysł przekładu intersemiotycznego, wydaje się innowacyjny. Te praktyki dydaktyczne lektorów dają nadzieję na to, że nauczyciele mają też własną koncepcję wykorzystania biografii, odmienną od tej funkcjonującej zwykle w publikacjach glottodydaktycznych.

Nierzadko w podręcznikach przedstawia się także postaci zasłużone w przeszłości i ważne w perspektywie ogólnopolskiej. O potrzebie skierowania się ku biografiami osób mniej znanych pisał Piotr Garncarek (2020). Zbadał on obecność znanych postaci w publikacjach do nauczania jppo i stworzył listę nazwisk osób, które pojawiają się w nich najczęściej. Nazwał ją, nieco ironicznie, „glottodydaktycznym panteonem” (Garncarek 2020, s. 147) wykreowanym przez autorów podręczników, nie do końca liczących się z potrzebami odbiorców tych materiałów. W swoim artykule Garncarek (2020, s. 152) wspomina również o projekcie koordynowanym przez niego w ramach bloku tematycznego poświęconego wiedzy o historii i kulturze. Realizował go przez 3 lata wraz ze słuchaczami studiów podyplomowych z zakresu glottodydaktyki w Centrum Polonicum Uniwersytetu Warszawskiego. Pozyskał on od studentów niemal 100 konspektów zawierających biografie osób mniej znanych, bohaterów codzienności, wraz z ćwiczeniami dla cudzoziemców, głównie odbywających kursy na poziomie B2/C1. Pojawiły się tam również postaci związane z różnymi regionami, chociaż nie miało to związku z głównym celem tej inicjatywy.

W ramach tego projektu stworzyłam zadania na podstawie biografii Ludwika Zamenhofa. Dodatkowy rezultat stanowią proponowane przeze mnie w artykule zmiany spojrzenia na rolę biografii lokalnej na lekcjach języka polskiego jako obcego, uwzględniające jej potencjał w kontekście poznawania realiów regionalnych i leksyki lokalnej. Przedstawiam również potencjalne narzędzia oraz metody, które mogą zostać wykorzystane przez lektorów podczas zajęć z lekturą biografii dowolnej postaci istotnej z perspektywy mieszkańców regionu, w którym odbywa się kurs.

2. O POTRZEBIE ZMIANY SPOJRZENIA NA ROLĘ BIOGRAFII

W dostępnych na rynku publikacjach glottodydaktycznych nie wykorzystuje się w pełni potencjału biografii, ponieważ często występują te same nazwiska. Jednak nie tylko to jest powodem potrzeby zmiany spojrzenia na biografię w dydaktyce języka polskiego jako obcego. Przede wszystkim metody pracy z życiorysem na zajęciach jppo wydają się anachroniczne i repetytywne. Zwykle aktywności wokół historii znanych postaci wydają się mało atrakcyjne dla studentów, ponieważ nie skłaniają one do refleksji i twórczych działań, a jedynie odtwórczego podążania za treścią tekstu.

W publikacjach glottodydaktycznych najczęściej powtarzają się cztery typowe konteksty wykorzystywania życiorysu na lekcji jppo. Scharakteryzuję je poniżej, dołączając komentarz, który wskazuje na ich ograniczenia.

Po pierwsze, wprowadzanie biografii zasłużonych Polaków skłania do realizacji dydaktyki kultury i przedstawienia studentom realiów, obyczajów, sytuacji politycznej funkcjonujących w kraju. W ten sposób cudzoziemiec zdobywa nie tylko kompetencje językowe, ale także kulturowe. Zwykle poznaje historie ludzi, których definiuje się przez pryzmat enumeracji ich zasług z przeszłości, rzadziej zaś życiorysy bohaterów codzienności. Garncarek (2020, s. 150) twierdzi, że przyczyny tendencji do wyboru nazwisk z kanonu ustalonego w przeszłości należy upatrywać w szybkiej dezaktualizacji zasług postaci współczesnych. Piosenkarze, aktorzy, sportowcy czy dziennikarze są bardziej narażeni na to, że ich sława przeminie, bo ich dokonania nie przetrwają próby czasu. W rozdziale 1. *Hurra!!! Po polsku 2* można znaleźć sylwetki znanych postaci, jednak nie wszystkie wymienione nazwiska popularnych niegdyś osób opisywanych przez internautów są współcześnie w tak dużym stopniu rozpoznawalne. Z kolei w 3. rozdziale wspomnianego podręcznika pojawiają się życiorysy noblistów. Funkcją tego ćwiczenia jest przedstawienie faktów na temat postaci, które pozostaną zapisane w historii Polski, ze względu na swoje wybitne dokonania. Studenci mają za zadanie dopasować ich nazwiska do krótkich notek biograficznych. Ponadto zachęca się kursantów do przypomnienia nazwisk noblistów pochodzących z ich ojczystego kraju. Te zadania nie wnoszą jednak żadnej dodatkowej wartości, oprócz czysto poznawczej. Brakuje tam zestawienia przeszłości z teraźniejszością i podkreślenia roli zasług tych postaci w kontekście czasów współczesnych.

Po drugie, biografia bardzo często wykorzystywana jest do utrwalenia pewnych struktur gramatycznych. Nierzadko stosuje się ją przy okazji czasowników w czasie przeszłym, odczytywaniu dat czy powtarzaniu form rzeczownika w narzędniku. Przykład takiego zastosowania biografii można odnaleźć w rozdziale 13. podręcznika *POLSKI. Krok po kroku 1*, gdzie życiorys Witkacego stanowi bazę do ćwiczenia form czasownika w czasie przeszłym. Z kolei w rozdziale 3. *Hurra!!!*

Po polsku 2 za pomocą notki biograficznej Adama Mickiewicza oraz dat urodzin i śmierci innych znanych postaci utrwała się poprawny sposób odczytywania dat.

Po trzecie, historie znanych Polaków są także stosowane w nauczaniu w celu poszerzania leksyki z różnych dziedzin. Na początkowych etapach nauczania jpjo zwykle odnosi się ona do stadiów życia człowieka (narodzin, edukacji, kariery zawodowej oraz uroczystości rodzinnych). Dobór pól semantycznych wydaje się powtarzalny i przewidywalny. Można zilustrować to zjawisko za pomocą wykorzystania biografii Lecha Wałęsy w 21. rozdziale podręcznika *POLSKI. Krok po kroku 1*. Autorzy posługują się jego życiorysem w celu utrwalenia słownictwa odnoszącego się do różnych etapów życia człowieka, skupiając się przy tym na kluczowych wątkach odnoszących się do jego działalności na rzecz zniesienia komunizmu. Staje się to jednak tylko tłem do automatyzacji leksyki z konkretnego pola semantycznego, przy czym mogłoby stanowić inspirację do ćwiczenia sprawności pisania krótkich tekstów, np. tweetów.

Po czwarte, życiorysy zasłużonych postaci wykorzystywane są do rozwijania sprawności czytania ze zrozumieniem. Autorzy materiałów dydaktycznych skupiają się na tradycyjnych ćwiczeniach służących doskonaleniu umiejętności czytania ze zrozumieniem, tj. porządkowaniu i wstawianiu brakujących fragmentów tekstu, umieszczaniu podtytułów, zaznaczeniu poprawnej odpowiedzi w zadaniach typu prawda/fałsz czy stawianiu pytań otwartych odnoszących się do treści. Przykładowo w arkuszu z ćwiczeniami na poziomie A2/B1 odnoszącym się do biografii Marii Skłodowskiej-Curie zamieszczonym na stronie *Polski na wynos*¹ oprócz wstawiania odpowiedniej leksyki opisującej etapy życia człowieka, rolą studenta jest również udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące wydarzeń z życiorysu noblistki. Tak interesująca historia mogłaby przecież stanowić punkt wyjścia do dyskusji na przykład na temat praw kobiet w przeszłości i w czasach współczesnych. Z kolei w *Testuj swój polski. Czytanie* na podstawie biografii Wałęsy studenci muszą przyporządkować konkretne wydarzenia historyczne do etapów jego życia.

Powyższe przykłady sposobów wprowadzania biografii w materiałach glottodydaktycznych odzwierciedlają panującą tendencję do skupiania się na udzielaniu odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania w kontekście tekstu o charakterze biograficznym – „kto?” i „co zrobił?”. Wiąże się to z eksponowaniem dokonań postaci zaliczanych do wspomnianego wcześniej „glottodydaktycznego panteonu” przypominającego ekspozycję w muzeum i dążeniu do tego, by życiorysy stanowiły wyłącznie tło do doskonalenia innych sprawności językowych. W swoim artykule proponuję nieco inne spojrzenie na biografię w glottodydaktyce. Zachęcam do przeniesienia punktu ciężkości z „podmiotu” i jego zasług na okoliczności – przestrzeń i czas oraz cel, czyli udzielenie odpowiedzi na pytania: „gdzie?”, „kiedy?” i „w jakim celu?”. Wskazuję również na korzyści płynące z wykorzystywania

¹Dostęp w Internecie: <https://www.polskinawynos.com/wp-content/uploads/2018/04/maria-curie.pdf> [11.12.2022].

życiorysów zasłużonych postaci zarówno na forum międzynarodowym, ogólnopolskim, jak i lokalnym. Moim zdaniem termin „biografia lokalna” nie powinien dotyczyć jedynie postaci mniej znanych w perspektywie ogólnopolskiej, czyli tych słynnych bardziej na przykład w województwie podlaskim, czyli Dawida Szapiry, Nory Ney, Icchoka Malmeda etc., ale także bohaterów, którzy, chociaż znani w całej Polsce, a może nawet na świecie, to w ujęciu lokalnym stanowią inspiracje do aktywności związanych z mikroprzestrzenią. Przykładowo można włączyć studentów do dyskusji na temat współczesnych problemów w regionie, zachęcić do poszerzania słownictwa typowego dla polszczyzny w odmianie terytorialnej oraz wiedzy na temat realiów regionalnych.

W swoim tekście proponuję lokalne spojrzenie na biografię Ludwika Zamenhofa i tym samym wykorzystanie jej w inny sposób niż ma to miejsce w wybranych przeze mnie publikacjach glottodydaktycznych, o których pokrótce wspomnę. Obecne w nich ćwiczenia mają niewątpliwie wartość dydaktyczną w kontekście doskonalenia konkretnych sprawności językowych. Chciałabym jednak skłonić do refleksji nad koniecznością zmiany narzędzi i metod pracy z życiorysem, a także zaproponować inne spojrzenie na funkcje biografii w materiałach glottodydaktycznych, tj.:

- a. poznawanie i przyswajanie leksyki lokalnej przy wykorzystaniu topografii miejskiej;
- b. budowanie pomostu między przeszłością a teraźniejszością, przy jednoczesnym poznawaniu słownictwa dotyczącego współczesnej problematyki i wzbogacaniu wiedzy na temat realiów panujących w danym regionie;
- c. wywołanie dyskusji, w której punktem wyjścia jest lokalność w odniesieniu do perspektywy globalnej, czyli zestawienie wydarzeń z mikro- i makroprzestrzeni.

3. PRZYKŁADY ZASTOSOWANIA BIOGRAFII LUDWIKA ZAMENHOFA W WYBRANYCH PUBLIKACJACH GLOTTODYDAKTYCZNYCH

Wśród publikacji glottodydaktycznych można również znaleźć takie, które bezpośrednio nawiązują do życiorysu bohatera mojego artykułu. Mowa tutaj o następujących materiałach dydaktycznych: podręczniku *Od dzwonka do dzwonka* (Rabczuk i in. 2020), ćwiczeniach wydanych przez Fundację Wspierania Języka i Kultury Polskiej im. Mikołaja Reja pod tytułem *Polak potrafi! O wielkich Polakach w Polsce i na świecie* (Czech i in. 2016) oraz książce regionalnej dla cudzoziemców – *Spacerem po Białymstoku* (Szamryk 2019). Chociaż spojrzenie na biografię Ludwika Zamenhofa wydaje się w nich bardziej nowoczesne niż w powszechnie znanych podręcznikach do nauczania jppo, to nadal pozostaje

kwestia niewykorzystanego potencjału w kontekście asocjacji z przestrzenią lokalną. Nie powinno to jednak dziwić, gdyż dwie pierwsze publikacje są przeznaczone do użytku ogólnopolskiego, tylko ta ostatnia zawiera konotacje regionalne.

W rozdziale 22. podręcznika *Od dzwonka do dzwonka* (Rabczuk i in. 2020), jak i materiałów uzupełniających, zatytułowanych „Bonan tagon! By w swoim języku czuć się jak w domu” zostały wykorzystane elementy biografii twórcy esperanto. Publikacja przeznaczona jest dla młodzieży polonijnej zamieszkującej Wielką Brytanię, stąd też temat tej lekcji nawiązuje do dwujęzyczności, dwukulturowości, wielokulturowości oraz znajomości języków obcych. Życiorys Zamenhofs zamieszczono w formie dwóch czytanek – dialogu pomiędzy bohaterami książki – Dominiką, Filipem i Oliwią. W tekście zawarto nie tylko elementy biografii, ale też fakty na temat śladów Zamenhofs w życiu współczesnym, np. szacunkowe dane na temat liczby osób posługujących się językiem esperanto czy istnienia nazw miejsc w tym języku. Z pewnością formę podawczą tego życiorysu można uznać za atrakcyjną, jednak wydaje się, że jej potencjał nie został w pełni wykorzystany, ponieważ uczniowie zapoznają się jedynie z treścią w sposób anegdotyczny, nie wykonując na jej podstawie aktywności. Natomiast zaletą jest z pewnością ujęcie biografii w szerszym kontekście i odwołanie się do zapożyczeń, dwujęzyczności, wielokulturowości czy zjawiska ponglish. Można powiedzieć, że celem wykorzystania tego życiorysu jest wywołanie dyskusji, której punkt wyjścia stanowi węższa problematyka – dwujęzyczność, zaś punkt dojścia to, co globalne, czyli języki świata.

W publikacji pt. *Polak potrafi! O wielkich Polakach w Polsce i na świecie* (Czech i in. 2016) biografia Ludwika Zamenhofs po raz kolejny staje się punktem wyjścia do poszerzania leksyki dotyczącej języków i ich różnych odmian, ale także poznawania idiomów zawierających leksem „język”. Pojawiają się tam związki frazeologiczne, m.in. „łamać sobie język” czy „mieć coś na końcu języka”. Dodatkowo występuje ćwiczenie mające na celu dopasowanie definicji do nazw odmian polszczyzny. Uczący się mogą także skorzystać z zadania fonetycznego, polegającego na powtórzeniu kilku łamańców językowych. Sam życiorys tak naprawdę stanowi tło do ćwiczeń kształtujących sprawność czytania ze zrozumieniem. Pojawiają się typowe pytania sprawdzające stopień zrozumienia treści. Jako kontekst zamieszczone zostało ćwiczenie bazujące na wywiadzie radiowym z esperantystką – Gabriellą Kosiarską. Oprócz tego można tam również znaleźć zadania gramatyczne na grupowanie części mowy i tworzenie rzeczowników odczasownikowych. Jest to typowe potraktowanie biografii w sposób bardziej kontekstowy, ale i zróżnicowany pod względem zorientowania na doskonalenie kompetencji językowych.

Z kolei w książce regionalnej *Spacerem po Białymstoku* (Szamryk 2019) znajduje się wersja biografii Ludwika Zamenhofs, dlatego już długość tekstu jest z pewnością atrakcyjna dla studentów. Chociaż tytuł publikacji mógłby sugerować, że

życiorys twórcy esperanto wykorzystany został w niej w sposób lokalny, tzn. do przekazania regionalnych realiów lub leksyki, to w tym miejscu tekst stanowi bazę do tworzenia przymiotników odrzeczownikowych. Świadczy to również o tym, że w glottodydaktyce biografia jest często tłem do kształcenia pewnych kompetencji lub treścią kulturową i faktograficzną samą w sobie, rzadziej natomiast zwraca się uwagę na konteksty poboczne i wchodzenie w interakcję z tekstem.

4. AUTORSKIE PROPOZYCJE WYKORZYSTANIA BIOGRAFII LOKALNEJ

4.1. QUESTING, CZYLI POZNAWANIE TOPOGRAFII MIEJSKIEJ ŚLADAMI ZAMENHOFA

Panuje przekonanie, że przede wszystkim dzieci najlepiej uczą się poprzez edukację w ruchu i działania sensoryczne, zaś dorośli częściej preferują tradycyjne metody nauczania — niekiedy metodę gramatyczno-tłumaczeniową lub z drugiej strony — komunikacyjną. Edukacja w ruchu może jednak wiązać się z tworzeniem asocjacji leksykalnych z konkretną przestrzenią miejską, niezależnie od daty urodzenia uczniów.

Zamiast tradycyjnego odczytywania biografii Ludwika Zamenhofs i wykonywania zadań testowych warto zaproponować studentom z Białegostoku metodę pracy z tekstem za pomocą questingu. Dzięki temu nie tylko poznają oni dokonania postaci ważnej w perspektywie regionalnej, ogólnopolskiej i międzynarodowej, ale przede wszystkim utrwala urbanonimy, a także zostaną zachęcani do refleksji na temat realiów panujących w Białymstoku. W tym celu warto wykorzystać aplikację Action Bound², w której można stworzyć kilka typów zadań poprzedzonych kodem QR do zeskanowania telefonem oraz krótką instrukcją gry. Mój questing został nazwany „Śladami Ludwika Zamenhofs”. Przeznaczony jest dla osób realizujących kurs na poziomie A2/B1. Znajdują się w nim różne rodzaje zadań. Uczestnicy powinni odwiedzić miejsca związane z Ludwikiem Zamenhofem, m.in. budynek z muralem przedstawiającym Zamenhofs zlokalizowanym w miejscu, w którym kiedyś znajdował się jego dom. Oprócz tego studenci powinni udać się do Białostockiego Ośrodka Kultury — Centrum im. Ludwika Zamenhofs i znaleźć tam kilka odpowiedzi na pytania związane z życiorysem twórcy esperanto. Wskazana jest również interakcją z pracownikami instytucji.

Uczestnicy gry powinni też wykonać zadania związane z anegdotami dotyczącymi ratusza. W jego pobliżu odbywały się w dawnych czasach targi, na

²Aplikacja znajduje się na stronie: <https://en.actionbound.com/> [11.12.2022].

których produkty sprzedawali ludzie różnych narodowości. Tam właśnie Ludwik Zamenhof dostrzegał w sposób szczególnie nieporozumienia w komunikacji międzykulturowej. Te wszystkie zadania służą poznawaniu leksyki nazywającej obiekty miejskie, skwery oraz nazwy ulic, np. Rynek Kościuszki, ratusz (Muzeum Podlaskie), Centrum im. Ludwika Zamenhofa, pomnik Ludwika Zamenhofa, mural, ulica Malmeda, Esperanto Cafe. Można dodać również inne leksemy związane ze śladami kultury żydowskiej w Białymstoku.

Ostatnie pytanie zostało wykonane w formie ankiety, która ma na celu połączenie zjawisk występujących w czasach Zamenhofa i współczesnych. Nawiązuję w nim do konfliktów międzykulturowych pomiędzy różnymi nacjami oraz konieczności podejmowania dialogu międzykulturowego. Uczestnicy mogą wypowiedzieć się, jak współcześnie czują się w Białymstoku i czy problemy, które towarzyszyły życiu Zamenhofa, są aktualne do dzisiaj.

Jako podsumowanie gry można stworzyć specjalny quiz na stronie Wordwall z opcją wpisania nazwy użytkownika oraz rankingu. Warto umieścić tam słownictwo oraz fakty z życia Zamenhofa, które można było zgromadzić podczas spaceru po mieście.

Chociaż celem nadrzędnym gry powinno być poznawanie leksyki nazywającej topografię miejską i odpowiedzenie sobie na pytanie o przestrzeń, to przy okazji wykorzystania Action Bound studenci realizują m.in. takie cele, jak: poznawanie dokonań postaci, kształcenie umiejętności czytania ze zrozumieniem, ale też zdobywanie wiedzy na temat realiów panujących w Białymstoku.

4.2. PRZESZŁOŚĆ I TERAŹNIEJSZOŚĆ. DAWNA HISTORIA W NOWOCZESNEJ FORMIE

Przeszłość jest bardzo ważna, jednak nie mogłaby istnieć bez teraźniejszości. Dzięki ich zestawieniu studenci mogą dostrzec podobieństwa i różnice pomiędzy realiami funkcjonującymi w czasach danej postaci, a tym, jakie idee panują współcześnie. Ponadto kursanci mają możliwość interakcji z tekstem. Ciekawą biografię należy ocalić od zapomnienia, a przede wszystkim postępować z nią tak, by nie narazić jej na dezaktualizację. Dobrym tropem może okazać się zachęcenie uczniów do lektury biografii, a następnie zredagowania na jej podstawie tekstu, który będzie miał nowoczesną formę i zawierał nawiązania do czasów współczesnych. Studenci powinni przenieść historię Ludwika Zamenhofa do teraźniejszości i dokonać aluzji do tego, co było kiedyś, a zarazem jest tu i teraz.

W tym celu warto skorzystać z generatora postów na Twitterze³. Zaleca się wcześniej ustalić ze studentami, jakich słów-kluczy powinni użyć, np. Rynek

³Dostęp do aplikacji na stronie: <https://www.tweetgen.com/create/tweet.html> [11.12.2022].

Kościuszki, uśmiechnięty ratusz, Esperanto Cafe, buza. Dzięki temu będziemy mieli pewność, że wcześniej poznana leksyka i zjawiska znane jedynie lokalnej społeczności zostaną wykorzystane w praktyce. Poniżej zamieszczam przykładowy post na Twitterze (**Załącznik nr 1**). Nawiązuję w nim do ciekawostek znanych tubylcom, np. miejskiej legendy o uśmiechniętym ratuszu oraz cyklicznie odbywającego się wydarzenia — jarmarku na Rynku Kościuszki. Pojawia się w nim także nazwisko prezydenta Białegostoku — Tadeusza Truskolaskiego. Dzięki wspomnianym powyżej elementom studenci mogą dostrzec różnice i podobieństwa między przeszłością i teraźniejszością oraz wzbogacić swoje słownictwo nie tylko z zakresu topografii. Takie narzędzie pracy jest bliższe sposobom komunikacji we współczesnym świecie niż tradycyjne formy, takie jak list, pocztówka czy zaproszenie. Alternatywą dla tweeta może być również wygenerowanie konta na Facebooku – „Fakebooka”⁴ lub Tinderze. W takich formach wskazane jest stosowanie języka potocznego i kolokwializmów, dzięki czemu studenci realizujący kurs na wyższym poziomie mogą ćwiczyć porozumiewanie się w różnych odmianach polszczyzny. Z kolei przy omawianiu leksyki związanej z pracą warto zachęcić kursantów do napisania CV na podstawie życiorysu Ludwika Zamenhofa.

Zdjęcie 1. Załącznik nr 1

Źródło: materiał autorski (appka: <https://www.tweetgen.com/create/tweet.html> [11.12.2022])

Tekst o charakterze biograficznym może okazać się również atrakcyjny, jeśli przedstawimy go w formie dialogu lub wywiadu. W podręczniku dla środowisk polonijnych w Wielkiej Brytanii „Od dzwonka do dzwonka” pojawiają się elementy życiorysu Ludwika Zamenhofa w formie potocznej konwersacji pomiędzy bohaterami publikacji. Jest to atrakcyjny zabieg z perspektywy studenta. Innym sposobem wykorzystania notki biograficznej może być napisanie wywiadu dziennikarskiego. Pozwala to na ćwiczenie formułowania pytań i odpowiedzi w formie zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie. Taka metoda pracy sprawdza się również podczas pracy zdalnej. Można polecić studentom stworzenie wymiany pytań pomiędzy Zamenhofem a dziennikarzem na platformie Padlet.

⁴ Dostęp do aplikacji na stronie: <https://www.classstools.net/FB/home-page> [11.12.2022].

Przykładowe wypowiedzi:

Dziennikarz: Bonan Tagon!

Ludwik Zamenhof: Bonan Tagon!

DZ: Zastanawiam się, dlaczego Pan nazwał swój język „esperanto”?

LZ: „Esperanto” oznacza w stworzonym przeze mnie języku „nadzieja”, bo miałem nadzieję, że wspólny język będzie podstawą dobrej komunikacji pomiędzy Polakami, Żydami, Niemcami, Rosjanami, Białorusinami czy Ukraińcami.

Innym ciekawym sposobem wykorzystania elementów biografii Ludwika Zamenhofa jest porównanie jego prospołecznych aktywności do supermocy superbohaterów. Realizacji tego celu może sprzyjać tworzenie kart postaci (**Załącznik nr 2**) przypominających te stosowane w grach karcianych lub planszowych. Warto poprosić studentów o sformułowanie tekstu, w którym uwzględnią zasługi Ludwika Zamenhofa. Przy takim ćwiczeniu warto wykorzystać czasowniki występujące przy opisywaniu zdolności, umiejętności oraz wiedzy, np. *potrafić, umieć, znać, wiedzieć, móc* itp.

Zdjęcie 2. Załącznik nr 2

LUDWIK ZAMENHOF

Specjalne zdolności

Potrafi stworzyć język pokoju, porozumienia pomiędzy stronami konfliktu. Możesz poprosić inną osobę z gry o wymianę karty.

Broni grup dyskryminowanych. Możesz zrobić pięć kroków do przodu na planszy.

Ma zdolność empatii. Podczas gry możesz wybrać jednorazowo jedną osobę, której pomożesz.

„Aby język stał się powszechnym, nie wystarczy nazwać go takim (...) Język międzynarodowy, jak każdy narodowy, jest własnością ogółu; autor zrzeka się na zawsze wszelkich praw osobistych do niego”.

Obszar Startowy: Białystok • Charakter: Dobry

Słota: 10
Moc: 10
Los: 7
Złoto
Życie: 5

Przedmioty
Przyjaciele

Źródło: materiał autorski (<http://magiaimiecz.eu/generator-kart/> [11.12.2022])

Chociaż odpowiedź na pytanie „kiedy?” pojawia się w wielu tekstach biograficznych zamieszczonych w publikacjach glottodydaktycznych, to w moim przekonaniu należy rozumieć je nieco inaczej – bardziej uniwersalnie. Wykorzystując życiorys, powinniśmy za punkt wyjścia refleksji przyjąć czasy dawne i skierować rozważania ku czasom obecnym, by uświadomić studentom funkcjonowanie podobnych problemów – „wczoraj” i „dziś”. Tym samym warto skłonić ich do dyskusji i porównania tych dwóch czasoprzestrzeni.

4.3. SZTUKA DYSKUTOWANIA. WYJŚCIE OD LOKALNOŚCI KU GLOBALNOŚCI

Rzadko biografie zasłużonych osób są traktowane jako punkt wyjścia do refleksji wykraczającej poza fakty zawarte w tekście. Chociaż wydaje się, że autorzy publikacji glottodydaktycznych zadawali sobie pytanie o to, w jakim celu lektorzy lub studenci skorzystają z tej biografii, to funkcje zamieszczanych życiorysów miały się z realnymi potrzebami samych zainteresowanych. Nieczęsto wykorzystuje się elementy biograficzne do dyskusji bazującej na porównaniu problemów obecnych w przestrzeni lokalnej i globalnej. Nie chodzi tutaj oczywiście o kategorię miejsca, lecz o tematykę, która wbrew pozorom wspólna jest obszarom peryferyjnym i światowym metropoliom.

Stworzeniu atrakcyjnych warunków do dyskusji mogą sprzyjać narzędzia przydatne w edukacji zdalnej, m.in. Tricider⁵. Jest to aplikacja, która pozwala zapisać tezy i zamieścić do nich argumenty „za” i „przeciw”. W ten sposób kursanci uczą się porządkowania argumentów, ale też mogą obserwować różne stanowiska. Tematy odwołujące się do życia to np. „Wielokulturowość – szansa czy zagrożenie?” lub kwestie globalizacji w odniesieniu do języka: „Wspólny język – wady i zalety”. Podczas omawiania takiej problematyce należałoby nawiązać do działalności Ludwika Zamenhofa.

Dyskusję po lekturze biografii może zostać zdynamizowana za pomocą ilustracji lub piktogramów. Warto skorzystać z kart Dixit⁶ lub „Gry na emocjach”. Kursanci powinni wybrać co najmniej 3 karty, które kojarzą im się z życiorysem Zamenhofa. Ich zadaniem jest przekonanie innych studentów do swojej racji i udowodnienie, że właśnie ich ilustracja najlepiej odwołuje się do historii twórcy języka esperanto. Na zakończenie można przeprowadzić głosowanie na najciekawsze stanowisko.

⁵ Dostęp do aplikacji za pomocą strony internetowej: <https://www.tricider.com/> [11.12.2022].

⁶ Bezpłatny dostęp do wersji PDF: <https://print-and-play.asmodee.fun/pl/dixit/> [11.12.2022].

Inną propozycją pracy z życiorysem twórcy esperanto może być wykorzystanie piosenki hip-hopowej (**Załącznik nr 3, Załącznik nr 4**), która z jednej strony zawiera elementy biografii Zamenhofa, z drugiej zaś nawiązuje do problemu konfliktów międzykulturowych. Tym utworem warto posłużyć się w celu nauczania leksyki związanej z tematyką wielokulturowości, a także wykorzystać go jako kontekst do dyskusji na temat takich zjawisk, jak dyskryminacja, ksenofobia czy antysemityzm, obserwowanych zarówno w Białymstoku, jak i w innych miejscach na świecie.

Załącznik nr 3

Wysłuchaj piosenki pt.: *Gwiazdy Dawida*⁷ autorstwa białostockiego rapera – Ciry, w której m.in. przedstawione zostały elementy historii Ludwika Zamenhofa. W czasie słuchania uzupełnij luki brakującymi słowami w odpowiedniej formie. Skorzystaj z banku słów. Następnie połącz je z ich synonimami.

gwar, przemoc, właśnie, pojednanie, idea, wieża Babel

Ulica Zielona, domy z drewna, tawerna pełna. Wychodzę na kocie łby, w tył
nie zerkam.
Wybiega malec chwyta za palec
I prowadzi pod ratusz, jak _____.
Tam tysiąc twarzy, spójrz na nich, i co widzisz? Poznaj, w powietrzu wisi wojna,
_____ pokrył ciszę.
W zeszycie piszę słowa,
których nie widziałem przedtem.
To samo miejsce, ale inne w tym śnie.
Języki świata, chłopiec wplata w swoje dzieło.
Żyje _____,
a podziały tu obecne, generują _____.
Niedługo stąd ucieknie, nie chce biernie stać. Ambicje wielkie ma, Ludwik 10 lat.
W jego oku wiara płonie,
dłonie rwą (się) do pisania.
Zdania mają świat ponieść,
_____, a nie _____ i podział.
To jego zadanie, właśnie kończy ten rozdział.
„Esperanto estas lingvo” – powiedział i zaszlochał. „Ja kocham miasto B,
gdzie ulica Zamenhofa”.

⁷ Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=Jz8OcRNAvZI> [11.12.2022].

Zdjęcie 3. Załącznik nr 4

Połącz wyrazy z piosenki z ich synonimami. Imię:

Narysuj linię, aby połączyć każdą parę pól

idea	hałas, krzyki
wieża Babel	agresja
pojednanie	konflikty, kłótnie
waśnie	zgoda, pokój
przemoc	światopogląd, wyobrażenie, wizja
gwar	zgromadzenie ludzi, którzy mówią w różnych językach; nieporozumienie

Źródło: materiał własny (apka: <https://wordwall.net/> [11.12.2022])

Biografia może stanowić też punkt odniesienia do dyskusji na temat różnorodności w kontekście religii oraz narodów. W życiorysie Zamenhofs zwykle wspomina się o różnych nacjach, m.in. Żydach, ale i religii żydowskiej – judaizmie. Warto wprowadzić takie terminy, jak: synagoga, żydzi, judaizm, asymilacja, integracja, syjonizm, ale też nawiązania do innych wyznań, dzięki czemu studenci rozwiną swoją kompetencję międzykulturową, którą można definiować jako „umiejętność porównywania kultur, wczuwanie się w kulturę Obcą, Inną; próba wytworzenia trzeciej kultury oraz wykształcenia tolerancji na spotkanie z Innym” (Żydek-Bednarczuk 2012).

Dobrym sposobem na uatrakcyjnienie ćwiczenia leksykalnego może okazać się gra taboo (**Załącznik nr 5** – przykładowa karta) odpowiednio dostosowana do tematu. Dzięki takiej aktywności można doskonalić umiejętność definiowania z wykorzystaniem synonimów. W grze zabronione jest stosowanie słów, które zapisane są pod hasłem. Osoba opisująca znaczenie leksemów powinna je przedstawiać w taki sposób, żeby pozostali uczestnicy zabawy odgadli ich jak najwięcej w ciągu wyznaczonego czasu.

Załącznik nr 5

Przykładowa treść karty:

Hasło: synagoga

- a) judaizm
- b) żydzi
- c) religia

5. PODSUMOWANIE

W artykule przedstawiono nową perspektywę wykorzystania biografii lokalnej na lekcjach jpjo. Z analizy materiałów glottodydaktycznych i praktyki dydaktycznej wynika, że konieczne jest wprowadzenie zmian, jeśli chodzi o metody i narzędzia stosowane w pracy z życiorysem. Po pierwsze, powinno się nie tylko dążyć do kształcenia sprawności językowych studentów za pomocą tekstów dotyczących lokalnych postaci, ale przede wszystkim łączyć tego typu ćwiczenia z aktywnym poznawaniem leksyki regionalnej (urbanonimy, urbochrematonimy) oraz realiów regionalnych (przy pomocy edukacji w ruchu). Po drugie, tekst biograficzny nie powinien służyć kursantom jedynie do odtworzenia zasług i wydarzeń z życia danej postaci, ale przede wszystkim do stwarzania okoliczności do porównywania przeszłości z teraźniejszością i interakcji z tekstem, ze zwróceniem przy tym uwagi na zestawienie perspektywy lokalnej z globalną. Po trzecie, forma podawcza życiorysu powinna być bliższa czasom współczesnym. Warto korzystać ze nowoczesnych narzędzi i metod aktywizujących, które mogą służyć stopniowemu oswajaniu studentów z dłuższym tekstem.

W związku z powyższym należałoby skupić się w praktyce dydaktycznej na budowaniu pomostu między historią, a tym co teraźniejsze, wykorzystując przy tym nowe formy komunikacji, np. posty na Twitterze czy Facebooku, ogłoszenia na portalach randkowych, ale też sprawdzone metody wywiadu lub dialogu. Problemy obecne w mikroprzestrzeni można zestawiać z tymi z makroprzestrzeni, czemu będą sprzyjać dyskusje i debaty z wykorzystaniem kart opowieści, ale i takich narzędzi, jak Tricider. Oprócz tego warto rozważyć wprowadzenie elementów gamifikacji, np. tworzenie kart postaci – superbohatera z zastosowaniem wyznaczonego słownictwa regionalnego lub gry taboo, co sprzyja poszerzaniu zasobu leksykalnego. Ponadto powinno się uwzględnić rolę edukacji w ruchu w połączeniu z topografią miejską. Stosowanie aplikacji przypominających mechanizm questingu może poprawić jakość zapamiętywania wyrazów związanych z regionem i urozmaicić pracę z tekstem biograficznym.

Te wszystkie metody wpływają na zmianę postrzegania roli życiorysu w nauce jpjo, wzrost motywacji studentów do czytania, a także przyczynia się do poznawania kultury lokalnej i realiów panujących w ich miejscu zamieszkania.

BIBLIOGRAFIA

- Biernacka M., Dembowska-Wosik I., 2019, *Otwarta Łódź. Skrypt do kursu języka polskiego jako obcego na poziomie podstawowym*, pod red. G. Zarzyckiej, Łódź.
- Butcher A., Maliszewski B., Przechodzka G., Rzeszutko-Iwan M., Trębska-Kerntopf A., 2009, *Wokół Lublina. Zadania testowe z języka polskiego dla obcokrajowców*, Lublin.

- Czech M., Dudek P., Majcher-Legawiec U., Sowa K., 2016, *Polak potrafi! O wielkich Polakach w Polsce i na świecie*, Kraków [online], <http://fundacjareja.eu/sylwetki-ludwik-zamenhof/> [15.04.2021].
- Dąbrowska A., Burzyńska-Kamieniecka A., Dobesz U., Piasecka M., 2008, *Z Wrocławiem w tle. Zadania testowe z języka polskiego dla cudzoziemców. Poziom podstawowy B1*, Wrocław.
- Dembowska-Wosik I., Strzelecka A., Zawada A., 2011, *Spacerkiem po Łodzi i okolicy. Teksty i ćwiczenia do nauki języka polskiego dla cudzoziemców*, Łódź.
- Dobesz U., 2004, *Spacer po Wrocławiu: teksty do ćwiczeń w czytaniu, mówieniu i pisaniu dla cudzoziemców*, Wrocław.
- Garncarek P., 2004., *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego – próba definicji.*, *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego – próba definicji.* [online], <https://culture.pl/pl/artykul/kultura-w-nauczaniu-jezyka-polskiego-jako-obcego> [20.04.2021].
- Garncarek P., 2006, *Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Warszawa.
- Garncarek P., 2020, *Polacy mniej znani – elementy biograficzne w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w: E. Kubicka, M. Berend, A. Walkiewicz (red.), *Nowe perspektywy w nauczaniu języka polskiego jako obcego V*, Toruń, s. 145–155.
- Gębał P. E., 2010, *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców*, Kraków.
- Korol L., Szewczyk I., 2013, *Kiedy obejrzałem każdy kamień Lwowa... Obecność kultury w nauczaniu języka (letnie praktyki studentów polonistyki lwowskiej)*, w: A. Rabczuk (red.), *Edukacja międzykulturowa, Forum Glottodydaktyczne: materiały z konferencji naukowej*, Warszawa, s. 43–51 [online], http://www.polonicum.uw.edu.pl/pdf/forum_książka.pdf [10.08.2021].
- Kowalewski J., 2013, *Jestem stąd. Międzykulturowy podręcznik komunikacyjny do nauki języka polskiego*, Lwów.
- Miodunka W. (red.), 2009, *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*, Kraków.
- Szamryk K. K., 2019, *Spacerem po Białymstoku*, Białystok.
- Szamryk K. K., Szostak-Król K., 2018, *Podlasie w legendach. Teksty z ćwiczeniami dla obcokrajowców*, Białystok.
- Tambor J., 2010, *Teksty regionalne w nauczaniu cudzoziemców*, „Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 17, s. 167–175.
- Żak-Caplot K., 2019, *Legendy Starego Miasta. Wybór tekstów do nauki języka polskiego jako obcego z ćwiczeniami*, Warszawa.
- Żydek-Bednarczuk U., 2012, *Kompetencja międzykulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Postscriptum Polonistyczne”, nr 2 (10), s. 19–30.